

Основи на икономическия анализ - тема по икономика

Публикувано от Simonsita на 02.02.2010, 21.11

Основи на икономическия анализ

1. Основни категории на икономическия анализ

- а) потребности, същност и класификация
- б) блага, същност и класификация
- в) ресурси

2. Основен икономически проблем: алтернативен избор и алт.разходи.

3. Граница на производствените възможности

- а) същност, значение
- б) закона нарастващите алтернативни разходи
- 4. Пределния анализ и приемане на икономическите решения

Увод

Всяко общество ежедневно е принудено да решава 3 основни проблема: *какво да произвежда, как да произвежда и за кого да произвежда*. Човешките потребности са неограничени, докато всяко общество разполага с ограничено количество ресурси за производство на стоки и услуги. Ако ресурсите не бяха ограничени всеки можеше да има това което желае. Но и в най-богатите държави хората желаят да имат повече от това, което могат да имат. Основният икономически проблем във всяко общество е конфликтът между **неограничените потребности и ограничените ресурси**. Икономическата теория учи хората как с ограничените си ресурси да вземат икономически решения, търсейки отговор на въпросите какво, как и за кого да произвеждат.

1. Основни категории на икономическия анализ

а) потребности, същност, класификация

Всяко общество решавайки трите основни проблема обръща най-голямо внимание на това как производството да се съгласува с величината и структурата на потребностите на хората. Ето защо потребностите са основна фундаментална категория в икономическата теория.

Потребността е състояние на неудовлетвореност, което индивида иска да преодолее и състояние на удовлетвореност, което иска да продължи.

Потребностите са исторически и социално обусловени. Във времето едни потребности отпадат, но се раждат нови. Потребностите включват икономически, политически, морални, физиологични и др. човешки нужди. **Икономическите потребности имат обективен и субективен характер.** Всяка обективна нужда се пречупва през съзнанието на хората и отразява техните вкусове, предпочитания. При животните потребностите имат чисто биологичен характер /храна/. При хората потребностите имат социално-детерминиран характер и изразяват отношенията на хората към тяхното съществуване. Потребностите са изходен пункт за мотивиране на човешкото поведение. Те могат да се дефинират от философска и икономическа гледна точка:

- **от философска гледна точка** се дефинират като неприятни усещания. Задоволяването на потребностите е свързано с премахване на неприятните усещания.

- **от икономическа гледна точка** могат да се дефинират като отношение на човека към неговото съществуване.

Потребностите са изходна икономическа категория, тъй като в тях са заложили икономическите интереси на хората, стимулите за разнообразната им дейност, мотивите за икономическо поведение. Човек не може да живее без да консумира и е принуден да организира производството. В колкото по-развито състояние са човека и обществото, в толкова по-малка степен хората намират в готов вид в природата това, от което се нуждаят. Степента на производството е показател за степента на развитие на потребностите. Спорът е в това, дали потребностите или производството имат определящ характер. **Класиците** Дейвид Рикардо, Адам Смит, Маркс смятат за определящо производството, тъй като то създава предмети за потребление, поражда нови потребности, определя начина на потребление. Абсолютизирането на този подход води до изтласкване на човека в периферията на ценностната система и превръщането на производството в самоцел. **Неокласическата теория** на Менгер, Валрас, Парето извеждат на преден план потребностите и потреблението. Те дават смисъл и цел на производството, стимулират неговото развитие. Логически са потребностите, които предхождат производството. В крайна сметка извода, който се прави е, че те са моменти от икономическия кръговрат, които взаимно се допълват

Ето защо те се разглеждат в неразривна връзка. Както човек не може да живее без да консумира, така той не може да задоволява потребностите си без да произвежда. Когато в обществото се

поставят цели откъснати от техните потребности неизбежно се стига до отчуждаване и ниска икономическа ефективност, потребностите остават неудовлетворени, а ресурсите – безполезно изразходвани.

За развитието и формирането на потребностите оказват влияние най-различни фактори. Всеки от тях оказва влияние и формира различни потребности – естетически духовни нравствени, храна облекло. Посочените фактори могат да се обединят в **4 групи фактори**: фактори от природно естество, фактори от духовно естество, от социално-психологическо и фактори от културно естество.

Потребностите имат две страни – формиране и задоволяване. За да се разберат по-правилно характерните черти на потребностите, е необходимо да се познават **законите на Госен**:

Първи закон на Госен е за насищането на потребностите.

Според него, всяка потребност в процеса на задоволяване постепенно намалява своята интензивност, докато стигне до 0. Освен това дадено количество блага е достатъчно за задоволяване на дадена потребност към определено време. Ако човек прекали, вместо удовлетворение се получава отвращение.

Вторият закон на Госен е за съвкупните потребности и избора на задоволяването им. Всяка потребност е незаменима с друга, но е заменим предмета за нейното задоволяване. Например определена храна може да се замени с друга, но в никой случай със съзерцание. Понеже дадена потребност може да се задоволи с различни предмети, то човек е изправен пред избор. Изборът на предмет с по-високо качество представлява съвкупност от прости потребности т. е. сложна потребност. Избора на сложна потребност е израз на развита духовна и материална култура. Многообразие то на потребностите и оскъдността на ресурсите кара човек да прави своя избор кои потребности и в каква степен да задоволява. Най-напред ще започне с първостепенна (храна) след това дрехи, книги. Поддържа ги по важност.

Третият закон на Госен е за постоянното нарастване и възобновяване на потребностите. Той има 3 аспекта:

- задоволяването на потребностите има временен характер;
- преминава се от по проста към по сложна потребност;
- наред със задоволяване потребностите се усложняват.

С други думи човек има много потребности, но ще ги задоволява по степен на важност поради изчерпване на ресурсите си. Някои от потребностите ще задоволява напълно, други по-малко, но във всички случаи се стреми към постигане на определено равновесие, постигане на максимална крайна удовлетвореност в рамките на ограничените си ресурси.

Съществуват най-различни класификации на потребностите. В най-обобщен вид:

- **лични (преки) и косвени (производствени).** Личните са преки, свързани с осигуряване на блага сега в настоящето, засягат нашето благополучие сега. Косвените са свързани с осигуряване на блага в бъдеще. Външно се проявяват като производствени блага.

- **природни и обществени.** Природно-обусловените са храна, сън, облекло. Те носят отпечатък на културата и историческото развитие. Обществено-обусловените са: потребностите от признание, изява, културна среда.

- **материални и нематериални**

- **индивидуални и колективни.** Индивидуалните се отнасят до отделната личност (храна). Това са потребности които индивида може да задоволи чрез своето платежоспособно търсене. Колективни са, които се задоволяват в група, по-голяма общност или народа като цяло (кино, осветление)

- по реакция потребностите са **еластични и нееластични**. Когато дадена потребност не допуска съществени промени в степента на насищането си е нееластична. Индивидът задоволява своето потребление независимо от цената на съответната стока и услуга. Еластични са тези потребности, които се променят по-интензивно, вследствие промяната на цените, доходите и др. фактори на потребителското търсене. Първичните потребности са нееластични, а вторичните – еластични.

- по характер потребностите са **икономически и неикономически**. Те стават икономически, когато за задоволяването им се извършват разходи, които са оскъдни, а неикономическите се задоволяват с неограничени блага.

Потребностите не могат да бъдат нито икономически, нито неикономически. Такива ги прави начина на задоволяването им.

- по значение те са **първични и вторични**. Жизненоважните потребности на човека е прието да се наричат първични, а останалите – вторични. Първичните не могат да се заменят една с друга. Например вода с храна. Едната не може да измести другата. Вторичните потребности взаимно могат да бъдат заменими. Индивидът може да задоволи своята културна потребност по различни начини - да прочете книга вместо да отиде на театър. С общественото развитие отделни вторични потребности стават първични: потребността от транспорт отначало е вторична, но щом работата ни изисква бързо придвижване става първична.

Изучаването на различните потребности е необходимо, тъй като от тях зависи търсенето и предлагането, те непрекъснато се променят под влияние на растежа на производството и обогатяване структурата на стоките на въздействие, на техниката и техническия прогрес, на модата, на рекламата. Те изпълняват **ролята** на подбудител, мотив на човешката дейност - потребностите могат да доведат до сто структурни изменения в икономиката, затова казваме че потребностите са двигател на икономиката. От степента на задоволяване на потребностите може да се съди за равнището на икономиката достигнатото благосъстояние на хората.

б) Блага, класификация на благата

Формирането на потребностите предполага и средства за тяхното задоволяване. Тези средства се насичат **блага**. Благо е всичко, което е в състояние да задоволи определена човешка потребност, независимо какво е то и каква е потребността. Трябва да се знае, че богатството на хората се изразява с богатството на потребностите и наличните блага за задоволяване на потребностите.

Благата могат да се доставят от природата или да са продукт на човешкия труд. Всяко благо което е плод на човешки труд е продукт. Обикновено продукта се схваща като материален продукт. Съществуват обаче и нематериални продукти (услуги, духовни ценности, литература). Получаването на продукта е свързано с определени операции, съвкупността от които наричаме **производство**.

Част от благата съществуват в неограничено количество и достъпът до тях е свободен, не е лимитиран от доходите на потребителите. Тези блага се наричат **свободни**. Природата ги доставя постоянно и в достатъчни количества за задоволяване на определени потребности. Типични представи-тели са въздуха, светлината, водата. Като природна даденост, свободните блага не отразяват стопанска дейност и затова не влизат в обсега на икономичес-ката теория. Всички останали блага, които хората произвеждат, при това в ограничено количество, са обект на осъзнати трудови усилия и се наричат **икономически блага**. Освен да е продукт на труда даден предмет приема характер на икономическо благо, ако са налице следните **съвпадащи условия**:

- а) човешки потребности
- б) свойства на предмета правещ го годен за задоволяване на тези потребности
- в) познаване от човека на причинната връзка между потребностите и свойствата на предмета

г) възможност на индивида да се разпорежда с предмета и реално да го употребява за задоволяване на потребността.

Съвременното производство се характеризира с колосално разнообразие на блага но съвременната икономическа теория се придържа към дадена класификация, която има значителна практическа и познавателна дейност. Тя позволява да се разграничи времето за производството на отделните блага инвестиционното поведение на потребителите и производителите, технологията.

Различават се блага за **дълготрайна и краткотрайна употреба**. Първите задоволяват една и съща потребност чрез многократно използване (кола, печка). Вторите се използват еднократно. Благата биват **взаимозаменяеми** (субститути) и **взаимодопълващи**. Субститута се замества при задоволяване над дадена потребност. Взаимодопълващите могат да се употребяват само заедно.

Благата се групират още на **преки и косвени**. Преките се наричат още предмети за потребление, т.е. блага които не се нуждаят от преобразуване и пряко влизат в процеса на потребление. Косвените блага са представени от средствата за производство. Наричат се косвени защото обслужват потреблението, опосредствано чрез използването им за създаване на предмети за потребление. В продължение на хилядолетия продуктите са служили непосредствено за потребление. Постепенно с развитието на разделението на труда на размяната, продуктите приемат формата на стока. Наред с посочените групи блага съществуват и други: малоценни, нормални и превъзходни, настоящи и бъдещи, материални и нематериални, диференцирани и унифицирани.

в) Ресурси

Икономическите блага се произвеждат с помощта на ресурси. Ресурсът или производствения фактор е стока или услуга, използвана от фирмите в процеса на производството, за да се произведе продукцията. Ресурсите се комбинират в определено количествено съотношение, което се нарича технология. Към най-важните се отнасят земята, труда, капитала, предприемаческите способности и информацията.

- **земята** включва орните земи, горите, местонаходищата на минерални богат-ства, нефт, газ, дървен материал. Тя е естествено необходим фактор за всяко производство, ограничена е и не може да се възпроизвежда.

- **капитал** - всичко което преди това е било подложено на технологична обработка и по-нататък служи за преработка – машини, сгради. Този термин включва произведените средства за производство. Процесът на производството, натрупването на тези средства се нарича инвестиране. Стопанските дейци употребяват понятието паричен капитал, обаче парите не се произвеждат и затова не се считат за икономически ресурс, а само физическия капитал.

- **предприемачески ресурс** - това е специфичен човешки ресурс включващ човешките способности. Има следните функции:

- Ø предприемачът е инициатор за съединяване ресурсите земя, труд, капитал в единен производствен процес.
- Ø поема отговорността върху себе си да взема решения, при това често в нестандартни условия.
- Ø той е новатор, стремящ се да обновява постоянно стоките, въвежда ефективни технологии и поддържа съвременни форми на организация на стопанската дейност.
- Ø действа в конкретна среда, работи и рискува, преследва печалба.

- **информацията** е ресурс, както всички други ресурси. Разходите за нея могат да бъдат многократно възвърнати.

- **трудът** - носител на труда е работната сила. Тя е съвкупност, от физически и духовни способности на човек да се труди. Работната сила притежава знания, опит традиции. Трудът е целенасочена и съзнателна дейност на човека да се труди, при което той видоизменя предметите в свой интерес и своя полза. Той може да бъде умствен, квалифициран, неквалифициран, физически. Енергията е също ресурс. Между производствените фактори съществуват два вида връзки или отношения. Отношение на заместване и отношение на допълване.

2. Основен икономически проблем

Потребностите на хората и ресурсите са двата компонента, които се отнасят до основния икономически проблем. Той произтича от обстоятелството, че човешките потребности от блага са безгранични, непрекъснато нарастват и се обогатяват. За разлика от тях производствените ресурси са ограничени и се ограничават възможностите за производство. Това противоречие между безграничните потребности и ограничените ресурси образува **основния икономически проблем** на икономиката. Определя се като основен, тъй като, от една страна отразява началният (производството) и крайният (потреблението) полюси на възпроизводствената дейност на хората, а от друга - в него се преплитат всички останали въпроси, изучавани от икономическата теория.

Оскъдността е важна характеристика на икономическия проблем. Според смисъла, който се влага в това понятие, оскъдност има във всички случаи, при които е налице несъответствие между потребностите и възможностите за тяхното задоволяване. Оскъдността не трябва да се асоциира с

недостиг или нищета. Това че някой ресурс е ограничен означава само че прираства на запасите на този ресурс трябва да бъде използван рационално. Проблемата, пред който се изправя всеки икономически субект е ефективно използване на оскъдните ресурси, за да се задоволи в най-голяма степен потребителското търсене.

Оскъдността налага да се прави избор на най-добрия от алтернативните варианти на разпределение и използване на ресурсите, при който се постига пълно задоволяване на потребностите. Различните възможности за използване на наличните ресурси се представят като алтернативи между които трябва да се прави избор. Всеки индивид, всяка фирма или правителство постоянно се сблъскват с необходимостта да изберат определена алтернатива. Индивидът и домакинствата са принудени да изберат най-добрата алтернатива при изразходване на семейния доход. Фирмите работещи в режим на конкуренция в още по-голяма степен са принудени да изберат най-оптималния вариант. Пред същата задача е изправено правителството при подготовка на бюджета. Икономическата теория учи хората да постъпват рационално, да максимизират резултатите си (потребителя - към максимално задоволяване на своите потребности, фирмата - към максимизиране на печалбата, държавата - към високо равнище на благосъстоянието на хората).

Избора на алтернатива е свързан с **алтернативни разходи**. Това понятие показва че производствените ресурси използвани на едно място не могат в същото време да бъдат използвани на друго място. Създаването на дадена стока означава загуба на възможност за производството на друга стока. Всеки конкретен избор за използването на някакви ресурси предполага отказване от други възможности за употребата им т.е означава че се пропуска някаква възможност. Стойността, респективно цената на всяка пропусната възможност се нарича **алтернативен разход**. Под това понятие се разбират разходите за едно благо от което трябва да се откажем, за да получим друго благо. Изразено по друг начин алтернативните разходи на стоката и количеството други стоки, от които трябва да се откажем за да получим избраната стока.

Алтернативните разходи са свързани с проблема за **ефективността**. Тази категория изразява отношението "разходи - продукт". Тя характеризира връзката между ограничените ресурси, употребявани в производството и получените резултати във вид на някакъв продукт. Ефективността се увеличава, когато при определено количество ресурси се получава повече продукция, или когато определено количество продукти се произвеждат с намаляващи разходи.

Националния икономически субект се стреми да избира най-добрите алтернативни възможности за разпределение и използване на ограничените ресурси, за да максимизира очаквания резултат. На макроравнище проблемът за ефективността се свежда до 2 главни момента:

- постигане на пълна заетост и натовареност на производствените мощности и използване на ресурсоспестяващи технологии

- най-рационално разпределение на ресурсите с цел максимизиране на резултата и минимизиране на разходите. Разходите трябва да са съгласувани със структурата на потребителското търсене.

Осигуряването на пълна заетост на наличните ресурси е важна икономическа цел. Това означава, да не се допускат загуби от бездействието и неиз-ползването на част от работната сила, земя, капитал. Но проблемът има и друг аспект: разпределението на ресурсите между алтернативните начини на тяхното използване трябва да осигурява максимална ефективност от тяхното действие. Прието е че икономиката достига предела на своята ефективност, когато не е възможно да се произвежда повече от даден продукт. Това би означавало че ресурсите са не само напълно заети, но и всеки се използва по по-продуктивния технологичен начин.

3. Граница на производствените възможности.

а) Същност, построяване и използване

Проблемите на оскъдността, избора, алтернативните разходи и ефективността придобиват комплексна характеристика с помощ на така наречената граница на производствените възможности. Тя е инструмент на икономически анализ. Ясно е, че икономическите субекти се сблъскват с ограничеността на ресурсите, които ги принуждават да избират варианти за производството на продукти, свързани с комбинацията на ресурсите. Количествено това може да бъде установено чрез аритметични примери или геометрични диаграми.

Ако приемем, че една икономика разполага с определено количество работна ръка, капитал, проблема е как да ги разпредели за производството на едни или други стоки. Този проблем опира до границата на производствените възможности. Тя е инструмент, с който може да се анализира как обществото и отделните индивиди изразяват своите предпочитания. При разпределението на оскъдните ресурси за производството на предпочитаните от тях блага, за да се опрости анализа се приемат следните допускания:

- в икономиката с произвеждат само два продукта
- предлагането на ресурс е фиксирано
- технологията е неизменна.

при анализа се използва:

1. Таблица на производствените възможности

2. Крива на производствените възможности

Алтернатива	Производство на капиталови стоки	Производство на продуктови стоки
A	10	0
B	9	1
C	7	2
D	4	3
E	0	4

Таблица на производствените възможности

1. Таблицата показва, че са възможни няколко производствени алтернативи за разпределение и използване на ограничените ресурси за създаване на продуктови и капиталови стоки при пълна заетост и натоварване на ресурсите. Лимитираните ресурси означават, че обема на произвежданите стоки е ограничен.

Ако се изисква повече производство от един вид стока, то ще се намали производството на друга стока, т.е. съществува алтернативен избор представен по следния начин:

- В алтернатива "А" всички ресурси се използват за производството на стоки с производствено предназначение.
- В алтернатива "В", "С", "D" някои стоки с производствено предназначение се заместват с производство на потребителски стоки.
- в алтернатива "Е" всички ресурси се употребяват за създаване на потребителски стоки.

Тези алтернативи могат да бъдат представени на графика с кривата на производствените възможности:

2. Графиката позволява да се установят непостижимите варианти на производство-то на стоки, те се илюстрират от т. R. Тази точка се намира зад пределите на кривата на производствените възможности.

3. Графиката може да илюстрира и неефективното използване на ресурсите, което се илюстрира с т. F

4. Границата на производствените въз-можности позволява да се извършва оптимално комбиниране на ресурсите и на тази основа да се постигне оптимално комбиниране на произведените продукти. Тази комбинация е представена от точките C и D.

Кой от алтернативните варианти ще бъде избран за комбинация на ресурсите зависи от субективното желание на съответния икономически субект.

б) кривата на производствените възможности показва, че действа **закона за нарастващите алтернативни разходи**, съгласно който, за да се получи някакво допълнително количество от дадена стока трябва да се жертва нарастващото количество от друга стока. В разглеждания пример всяка единица (допълнителна) произведена потребителска стока в точките B, C, D струва повече, тъй като се налага да се жертва по-голямо количество стоки с производствено предназначение. От таблицата става ясно че за първата единица стоки за лично потребление обществото трябва да се откаже от една единица стоки производствено потребление. За производството на следващата единица т. "C", обществото трябва да се откаже от 2 единици. За производството на следващата единица трябва да се жертват 3 единици стоки с производствено предназначение. **Причините за нарастване на алтернативните разходи** са предимно две:

- ресурсите не могат в еднаква степен да се използват за производството на двата вида стоки. Освен това макар и с много целево предназначение различните ресурси не са с еднаква ефективност при произ-водството на различни блага. Преструктурирнето на производството и прехвърлянето на ресурси от един към друг вид производство е сложен икономически проблем, свързан с растящите алтернативни разходи.

- вследствие действието на закона за намаляващата възвръ-щаемост всяка следваща единица водеща до увеличаване на производството изисква по-големи разходи.

В процеса на икономическо развитие границата на производ-ствените възможности се изменя под влияние на промените в ресурсната база и усъвършенстване на технологиите, нарастването на производствения потенциал на една икономика изразява **процеса на икономически растеж в нея. Той може да се извърши по два начина:**

1. Като резултат на увеличаване на количеството производ-вени ресурси (екстензивно).
2. Чрез намаляване на разходите за производството на едини-ца продукция вследствие повишаване на ефективността (интензивно).

Във втория случай със същото количество ресурси вложени на входа на систе-мата се получават повече крайни продукти. В единия и в другия случай се постига разширение на производствения потенциал и се създават пред-поставки за определен растеж на производството. Това води до изместване на границата на производствените възможности надясно.

Неограничеността на потребностите заставя индивидите и обществото да изберат как най-добре да използват наличните ресурси. Тази закономерност изисква да се прави избор кои потребности да бъдат удовлетворени с приоритет. За тази цел е необходимо да се измери ползата при всички възможни алтернативи и да се вземе добро решение.

Важно е да се разбере, че при едно разумно използване на достъпните ресурси оскъдността може да бъде смегчена.

4. Пределен анализ и приемане на икономически, решения

Избора на икономическото поведение винаги зависи от ефекта, който се добавя или изключва от текущите събития. Такива решения се наричат маржинални.

Маржинален е понятие, употребявано за описване на ефекта от промените в дадена ситуация. Например маржинален е разхода, направен за производството на допълнителна единица продукция при дадена производителност. Маржинална е печалбата от продажбата на допълнителна единица продукция.

Кардиналните решения винаги изискват промяна на съществуващата ситуация, например решението да построим нов завод е маржинално, защото предполага промени в обхвата на дейността. Новопостроения завод ще измени добавъч-ните продажби и доходите, които се очакват от него.

Между понятията **средно** и **маржинално** има разлика. Ако средните разходи за един автомобил са

10 000, то маржиналните разходи са разходите за добавъчните 100 или за добавъчния 1 автомобил. Те могат да бъдат по-ниски или по-високи в зависимост от това, дали масовото производство поевтинява или оскъпява добавъчния продукт. Пределните разходи може да са по-ниски или по-високи, но обикновено са по-ниски от средните. Когато се взема решение за разширяване или свиване на производството, се държи сметка за маржиналните, а не за средните разходи.

Всяко икономическо решение може да бъде оспорвано при отчитане на влиянието му върху текущата ситуация. В такъв случай маржиналната изгода или допълнителните разходи решават спора доколко решението е рационално. Това ни дава основание да обобщим, че маржиналните величини са важна част от апарата за икономическия анализ, че икономическото мислене е маржинално.

Методологическите принципи на маржинализма се въвеждат в средата на 19 век първоначално от Курно. В последствие се прилагат и доразвиват от Менгер, Валрас, Парето, които използват математическите методи при анализа. Определяща е ролята на субекта при вземане на решение. Теорията за марижинализма се свързва с потребностите, производството на блага, с разпределението.

Изложеното за основния икономически проблем като предмет на икономическата теория дава основание да обобщим, че тя е наука за обществото, за икономическия избор и икономическото поведение. Тя разкрива и съпоставя различните икономически алтернативи, оценява разходите и ефектите от всички стопански решения. Икономическата теория е преди всичко теория на пазарното стопанство, защото именно при него е налице многообразието на варианти, за решения и свобода за избор между тях.

Подобни:

- Примерен тест по икономика
- Основни понятия - алтернатива, алтернативен разход
- Основният икономически проблем